

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

Åmots kyrka från söder. Foto: Henrik Lindblad, Länsmuseet Gävleborg 2002.

2.1 Kyrkomiljön

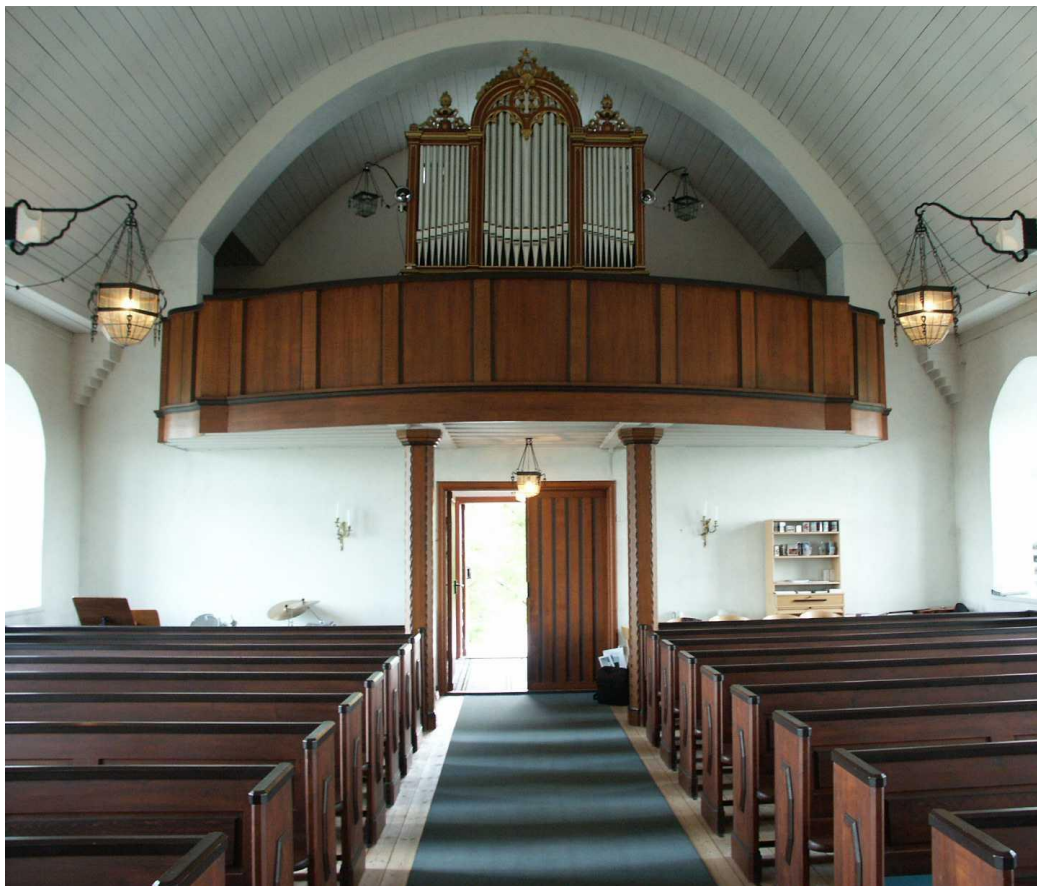
Åmots kyrka är belägen på Fröberget i Testeboåns dalgång i den norra utkanten av tätorten. Genom sitt höga läge utgör kyrkan ett dominerande inslag i bygden. Den nuvarande kyrkans föregångare, Bunges kapell från 1797, är fortfarande bevarad nedanför Fröberget. Den reveterade och tornlösa timmerbyggnaden i nyklassicistisk stil, fungerade en tid som skola. Efter en renovering 1989-90 används kapellet som samlingslokal.

2.2 Kyrkobyggnaden

Den nuvarande kyrkobyggnaden uppfördes 1914-17 efter ritningar av arkitekten Georg A Nilsson. Byggnaden består av ett långhus, **ett indraget kor med altaret placerat i ett smalare och lägre parti i öster, samt sakristia söder om koret. Tornet är sidoställt i sydost.**

Kyrkobyggnaden är gjuten med slaggsten i stöphusteknik, dock med murade detaljer i tegel. Fasaderna, som är slätputsade och avfärgade i vitt, har portalomfattningar i röd granit. Sockeln består av obearbetad natursten. Ett

dominerande, djupt neddraget **tegeltak** täcker långhuset. Tornet kröns av en hög **spånbeklädd spira** i flera olikformade avsatser. Ovanför korpartiet rider en liten takryttare.

Åmots kyrka, interiör mot väster. Foto: Henrik Lindblad, Länsmuseet Gävleborg 2002.

Långhuset täcks av ett brädtunnvalv, koret av ett murat ribbvalv i stjärnform. Långhuset belyses av småspröjsade fönster med rundbågiga öppningar. Koret har ett rundfönster i norr, i altarnischen faller ljus in från högt placerade sidofönster. Ett litet krucifix skuret av Tore Strindberg 1917 utgör altarprydnad. Förutom orgelfasaden från 1875, är den fasta inredningen i form av bänkar, predikstol orgelläktare och armatur, samtida med kyrkobyggnaden och ritad av arkitekten. Ett markant inslag i kyrkorummet utgörs av de smidda lamporna, fästade vid bjälkar som skjuter ut från valvkonsolerna. För övrigt är kyrkorummet, med undantag av en del sentida tillskott i form av lösa inventarier, sparsamt på detaljer och färger. Tak och valv är vita och all inredning är laserad i rödbrunt med mörkbruna detaljer.

Såväl exteriör som interiör har genomgått få förändringar sedan kyrkan byggdes. Fasaden avfärgades 1977 och fick då en gulaktig färg av järnvitriol. Under 1990-talet återställdes den vita färgen. Likaså renoverades det läckande taket, vars beläggning av enkelkupigt lertegel förnyades. Kyrkorummet målades om 1970, dock förefaller färgen på inredningen vara ursprunglig. År 2001 borttogs bänkraderna längst bak i kyrkorummet.

2.3 Kyrkogårdarna

I Åmot finns tre kyrkogårdar; kyrkogården invid Bunges kapell, skogskyrkogården och den nya kyrkogården, som omger kyrkan.

Kyrkogården invid Bunges kapell är äldst och kom troligtvis till i samband med att kapellet byggdes i slutet av 1700-talet. På 1850-talet fyllde man, p.g.a. luktproblem, upp kyrkogården med grus. Uppfyllnaden syns tydligt genom att kyrkogården höjer sig över omgivande mark. 1991 anlades här en minneslund med smyckningsyta i ett av de äldre kvarteren. Till formen är kyrkogården rektangulär och ligger i slutningen väster om Bunges kapell. Den omges av ett staket med granitstolpar och en trädkrans av björk. Den branta slänten precis väster om Bunges kapell är terrasserad efter de individuella gravarna. Väster om denna ligger ett plant område med flack lutning, vagt indelat med en numera helt gräsbevuxen korsgång. Mycket karakteristiskt för kyrkogården är gravvårdarna av järn i speciella former och ett par smidda järnstaket från 1800-talet.

Utsikt över kyrkogården invid Bunges kapell och det omgivande landskapet.
Foto: Carina Lindkvist, Sandberg Landskap 2002.

Bruksbokhandlarens gravvård från 1836 är ett typexempel på de speciella järngravvårdar som pryder kyrkogården.
Foto: Carina Lindkvist, Sandberg Landskap 2002.

Skogskyrkogården kom till på 1870-talet och ligger i tallskogen strax utanför samhället 3 km sydväst om kyrkan. Dess karaktär är mycket säregen och starkt präglad av sandgravkvarteren med mönsterkrattade sandgravkullar och den omgivande tallskogen. Kyrkogården har en kvadratisk planform och avgränsas av ett nätstaket med granitstolpar samt en trädkrans av björk. Den är uppdelad i två nästan lika stora delar av en mittgång som leder mellan klockstapeln i västra entrén och bårhuset på motsatt sida av kyrkogården. Mittaxeln förstärks av en decimerad björkrad längs med gången. En korsande mittgång delar upp kyrkogården i fyra kvarter, varav två fortfarande är helt sandbelagda medan två är mer igenvuxna med

ljung och ris. De södra gravkvarteren är tydliga exempel på den gravplatsindelning som var typisk för kyrkogårdar anlagda på 1800-talet och 1900-talets första halva, med en krans av större familjegravar i kvarterens ytterkant och allmänna gravvarv med mindre gravvårdar i mitten. De norra kvarteren är mer präglade av omläggning på 1960-talet med sina kraftiga friväxande bergtall och vresroshäckar. Här finns dock flera rikt ornamenterade järnkors med från 1800-talets senare del.

Rikt ornamenterat gjutjärnskors från 1800-talet på skogskyrkogården i Åmot.
Foto: Carina Lindkvist, Sandberg Landskap 2002.

Mittgången på skogskyrkogården i Åmot.
Foto: Carina Lindkvist, Sandberg Landskap 2002.

Nya kyrkogården som omger Åmot kyrka planlades 1934 och togs i bruk vid 1940-talets början. Den utvidgades 1995 mot sydost. 1940-talsdelen omger kyrkan på toppen av Fröberget. Den är på tre sidor kringgårdad av en kraftfull kyrkogårdsmur, som liksom markytan terrasserats för att ta upp höjdskillnader. Kyrkogården är till största delen grästäckt med raka grusgångar runt kyrka, mur och de terrasserade rektangulära gravkvarteren. Mellan terrasserna finns trappor av granit med anslutande smidesräcken. I väster och norr omges kyrkan av en vitkalkad låg mur, där ett stramt utformat bisättningsrum är vidbyggt mot sluttningen i nordväst.

Längs västra och i någon mån norra sidan av muren finns rester av en decimerad trädkrans. Rygghäckar från 1960-talet är planterade mellan terrasserna på norra sidan. En grupp stora ädelgranar i nordvästra hörnet representerar det som avsågs vara en "naturpark" på de äldre planerna. Södra sidan av 1940-talsdelen saknar träd och buskar nästan helt.

Björkallé med lindformation och granittrappa i fonden Åmots kyrkogård. Foto: Carina Lindkvist, Sandberg Landskap 2002.

2.4 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Med sina vita fasader, höga tegeltak och smäckra tornspira utgör den högt belägna kyrkan ett karaktäristiskt inslag i Åmot. Detta är en av de mest välbevarade nationalromantiska kyrkorna i Gävleborgs län. Arkitekten har lagt ner stor omsorg på såväl helhet som detaljarbeten. Interiörens sparsmakade utformning i vitt och brunt accentueras av den raffinerat dekorativa armaturen, korets stjärnvalv och den suggestivt ljussatta altarnischen.

Kyrkogårdens mest signifikanta drag är terrasseringen av mark och murar. Det ger miljön en monumental prägel, som understryks av den raka allé och höga granittrappa som leder upp till kyrkporten. Karaktären är till stora delar nyklassicistisk, med ett litet inslag av "naturpark".

Kyrkogården intill Bunges kapell är ett intressant exempel på en liten planmässigt sammanhållen kyrkogård från förra seklet med terrassering för de enskilda gravarna. Smidesstaket och järngravvårdar vittnar om den järnhanteringstradition som funnits här.

Skogskyrkogården har på flera sätt en särpräglad karaktär. Kyrkogårdsplanen har ett formellt formspråk som står i tydlig kontrast till den omgivande naturen. De mönsterkrattade gravkullarna i gravkvarteren av idel sand är en viktig del av originaliteten likaså ingången genom en kombinerad stiglucka-klockstapel. Att ljung och ris växer in från omgivande skogsmark i gångarna ger ett intressant möte mellan natur och kultur.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrka och kyrkomiljö:

- kyrkogården vid kyrkan karaktäriseras av terrasserna samt de vita och naturfärgade murarna i olika nivåer och avsatser,
- kyrkans exteriör är väl synlig på långt håll, vilket kan hållas i åtanke vid framtida trädplantering,
- kyrkogården vid Bunges kapell är ett historiskt dokument med gravkultur från 1800-talet bevarad

- skogskyrkogården är mycket originell med sina gravkvarter helt i sand med uppkrattade gravkullar, tallskogsomgivning, och entré genom stigluckan-klockstapeln. Även här finns flera bevarade exempel på intressanta smides- och gjutjärnsgravvårdar,
- såväl exteriör som interiör är mycket välbevarade i nationalromantisk stil från byggnadstiden 1914-17,
- den gjutna konstruktionen i stöphusteknik är mycket ovanlig för kyrkobyggnader,
- alla delar av kyrkorummets originalinredning utgör omistliga komponenter i kyrkobyggnadens gestaltning. Även införande av lösa inventarier och utsmyckningar kan störa helhetsintrycket,
- armaturen utgör ett markant inslag i kyrkorummet. Lamporna, liksom de dekorativt utformade elledningarna, är bevarade i originalskick.

2.5 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Kyrkobyggnad och miljö

Andrén, Erik, Åmots kapell. *Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium.*

Gästrikland, häfte 2, landskyrkorna. Stockholm 1936.

Bebyggelse i Ockelbo kommun. En inventering från Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund. Gävle 1975.

Björck, Björn, Uppsala stift. Muntliga uppgifter efter besiktning av kyrkobyggnaden 2002.

Byggnadsregistret, RAÄ: kyrkobeskrivningar och administrativa uppgifter.

Karlsson, Ann Mari, *Åmots kyrka.* 1990.

Länsmuseet Gävleborg: handlingar och fotografier.

Sockenkyrkoprojektet, RAÄ: katalogtexter (manuskript).

Inventeringsdatum: 2002-06-06

Inventerare: Anneli Borg, Johan Dellbeck, Hans-Erik Hansson, Henrik Lindblad, Maria Wall.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anneli Borg och Henrik Lindblad.

Rapportsammanställning: Henrik Lindblad.

Kyrkogårdarna

Kyrkoarkivet i Åmot: Planer och gravkartor

Börje Olsson, Ockelbo församling. Muntliga uppgifter efter inventering av kyrkogårdarna 2002.

Inventeringsdatum: 2002-10-22

Inventerare: Carina Lindkvist, Monica Sandberg, Sandberg Landskap